

זבחים קו ADDENDUM

משה שווערד

א. ספר ויקרא פרק יז

(ח) ואלהם תאמר איש איש מבית ישראל ומן הגר אשר יגור בתוכם אשר יעלה עלה או זבח:
(ט) ואל פתח אהל מועד לא יביאנו לעשות אתו לה' ונכרת האיש ההוא מעמיו:

ב. רש"י על ויקרא פרק יז פסוק ח

אשר יעלה עולה - לחייב על המקטיר איברים בחוץ (עי' ברא"ם) כשוחט בחוץ שאם שחט אחד והעלה חבירו שניהם חייבין (תורת כהנים חולין כט):

❖ שפת אמת מסכת זבחים דף קו עמוד א

במשנה השוחט ומעלה בחוץ חייב על השחיטה ועל העלאה בגמ' ילפי' מקרא ואלהם תאמר ולכאורה הי' אפשר לומר דלחכמים נמי דוקא באדם אחד ששחט והעלה כיון דקודם התחלת מעשיו הי' כשר בפנים אבל בב' בני"א כיון דקודם איסורו כבר לא הי' ראוי בפנים י"ל דמודין לר"י מיהו רש"י פי' בחומש פ' אחרי שאם א' שחט וא' העלה שניהם חייבין ולשון רש"י שם צריך ביאור דמה שייכות לזה הדין בפסוק אשר יעלה בפשיטות מיירי קרא בשחט בפנים והעלה בחוץ ונראה שנתכוין רש"י לדרשא דגמ' דואליהם תאמר קאי אלעיל שכבר שחטו בחוץ [וכ"מ במזרחי וגו' א"ע"ש]:

❖ משך חכמה על ויקרא פרק יז פסוק ז

הנה בפר שהקריב אליהו (מלכים א' י"ח) לא נזכר השחיטה והזריקה, רק ויערוך את העצים וינתח את הפר וישם על העצים, משום דהוא שחוט חוץ, וחייב כרת על השחיטה והזריקה, דרך משום מגדר מלתא ועפ"י הדבור, יעוין יבמות צ', לכן לא כתוב בפירוש, כדי שלא נלמוד מזה לדורות, ואי משום העלאה דפרש"י שם, נראה דכיון דלא היה אש על המזבח, הוי כמו בהבערה בשבת, דאמרו דאם נתן העצים ואחרון נתן האש האחרון חייב (ביצה ל"ד), כן בהקטרת עולה בחוץ הנותן אש חייב, וא"כ לא עשה אליהו מידי, שאש נפלה מאת ד'. ואפשר ג"כ ששחטו שנים, ואמרו פרק השוחט והמעלה (זבחים קח) דיחיד ששחט חייב ושנים פטורין, ואי משום זריקת דמים לא כתוב מפורש בתורה, רק אתרבי מקרא דאז זבח או דם שפך לתנאי שם (דף קז), ולכן היה יכול נביא לעקור, אע"פ שדרש מקרא דגוי וקהל גויים וכו' (בראשית רבה פב-ו). ודו"ק.

ג. ספר נזר הקודש

דף ק"ו [במשנה] השוחט והמעלה בחוץ חייב על השחיטה ועל העלאה וכו'—ואעפ"י שכבר פסול הקרבן במעשה השחיטה דלחוץ, וא"כ שוב אינו מתקבל בפנים, עכ"ז כיון שאין כאן פסול אחר לבד מאיסור חוץ, ועל איסור זה חייבה תורה, דמה לי אם חד פסולא דחוץ, ומה לי תרי פסולי דחוץ, וכמו שכתב הראב"ד בפרייה ממעה"ק הי"ז. — זהו סברת הת"ק, וכן פסק הרמב"ם שם בה"ה, — אמנם באופן התערבות שאר פסול, בזה סבר הרמב"ם דפטור משום חוץ, ולא מהני רק בשחי' שעה"כ, ובאופן שגם אם עלה לא ירד. — כמבואר פרי"ט ממעה"ק הי"ז, — וזהו הכל כשיטת הת"ק בהמשנה.

ד. תוספות מסכת זבחים דף קו עמוד א ד"ה השוחט והמעלה

השוחט והמעלה, כיון שנגע בו טימאהו - אף על גב דמשכחת לה כשתחב לו חבירו בבית הבליעה סתמא דמילתא מיירי קרא אפילו בנותן לתוך פיו.

גמ' בשלמא העלאה [לפי גירסת השיטמ"ק] כתיב עוגש וכתיב אוהרה וכו' דכתיב השמר לך פן תעלה עולותיך וכי הא דא"ר אבין א"ר אלעזר כ"מ שנא' השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה וכו'—ויש לעיין בהא דחשיב התנא בריש כריתות פסח ומילה במיע ואין בהם לית, ומטעם זה אינם בחיוב קרבן, וקשה

לשיטת הרמב"ם דהשמר דעשה ג"כ לית, והוא בהא דכתב הרמב"ם בפר"א מביה"ח ה"ב וז"ל שמירה זו מצותה כל הלילה וכו' ואם בטלו שמירה זו עברו בל"ת שנא' ושמרתם את משמרת הקודש.—הרי חזינן דאע"ג דושמרתם מ"ע הוא, ומ"מ האי השמר הוא לית, — וזהו כו' יוחנן דסבר בעירובין צ"ו דהשמר דעשה לאו הוא, וכן הוא דעת התוס' ר"ה ו' ד"ה תשמרו, שכתבו דל"י השמר דעשה ג"כ לאו הוא, — ולפ"ו תיקשה הא מצינו במ"ע דמילה דאמרה תורה ושמרתם את בריתו, וא"כ הרי גאמרה לית במ"ע דמילה וא"כ מדוע אין בה קרבן בביטולה. — עוד חמיה דבסוגיא דעירובין צ"ו דפריך שם לרע"ק דסבר דהשמר דפסח הוי לאו מהמשנה דכריתות, ומדוע לא פריך שם הסוגיא מהא דמילה, — וקושיא זו האחרונה מצאתי בחת"ס או"ח סי' רנ"א וכתב דשמירה דמילה הוא רק על מילת הבנים, ובמילת הבנים בלא"ה אינו בקרבן מפני שאין בהם קרבן, ועל מילת עצמו אין לאו, עכ"ל. — אמנם דבריו תמוהין דזהו נגד פשוטות הסוגיא דע"ז כ"ו דאיתא שם א"ב ישראל שמתו אחיו מחמת מילה ולא מלווה למ"ד ואתה את בריתי תשמור איכא, וקשה הא זה תלוי בתנאי דאם מל את בנו, כיון דשמירה על מילת הבנים קאי. — וכן משמע בירושלמי שבת פרי"ט ה"ב דשמירה על מילת עצמו קאי, דאיתא שם למעט ישראל ערל ממצות מילה לימור מהא דכתיב ואתה את בריתי תשמור, ובביאורי הגר"א ז"ל ביו"ד סי' רס"ד סק"ט הביא בשם בעה"ע דמומר לערלות דינו כנכרי לענין מילה מהא דכתיב ואתה את בריתי תשמור, וכן כתב הגר"א ז"ל שם סק"א דעבד כשר למול לכו"פ יעו"ש, אעפ"י שאינו בחיוב מצוה דלמול הבנים, ומכל זה נראה דשמירה על מילת עצמו קאי, וא"כ הדקל"ד.

ונראה דהנה ביסוד מצוה דמילה שתיים מצינו, א. מצד עצמותה, ב. מצד איכותה, ביאור הדברים כי מלבד עצם המצוה במצות מילה, עוד יש בזה מצד המכשיר, כי ע"י מצות מילה יוכשר האדם לקבל עול תורה ומצות, ומצינו אשר לפעמים באה המצוה רק בתור מכשיר גרידא, כמו הא דגר הבא להתגייר ולא הוי גר בלא מילה, והמילה אצלו הוי רק בתורת מכשיר גרידא, דהרי ליתא הכא בתור מצוה כיון דאינו מצוה למו"ל, כמו שאינו מצוה להתגייר, נמצא דהמילה אינה אלא בתורת מכשיר, — ולפ"ו גם בבית ישראל שנו"ד בקדושת ישראל, והמילה היא בתורת מצוה מצד עצמותה, מ"מ ע"כ יש בה גם מצד המכשיר, — דע"כ פעולת המכשיר להיכן הלכה, — ובזה שכתבנו יבואר לנכון הקושיא שכתבנו בהמשנה דכריתות, דחשיב מילה רק למ"ע, והיינו משום דבמצות מילה יש בה שתי מצות, מצד עצמותה, וגם מצד איכותה, שהוא כח המכשיר שיש בה לקבלת עול תורה ומצות, וזהו ענין ברית האמור במילה, היינו כח המכשיר, שע"ז הוא אגוד ומקושר לשמירת הדת, ואמרה תורה לשמור את הדתקשרות,

דהיינו שסיבת המילה הוא סיבת ההתקשרות, — והשמירה לא על העצמותה נאמרה רק ע"י איכותה שהוא כח המכשיר שיש בו, — והיינו דהשמירה נאמרה על תוצאות המכשיר, ולא על פעולת המכשיר.

ובזה יבואר לנו ליישב דברי הרמב"ם שכתב בפרי"מ מה' מלכים שבני קטורה שהם זרעו של אברהם שנולדו אחרי ישמעאל ויצחק חייבין במילה וכו' יעו"ש, ולכאורה תיקשה לזה מהא דאיתא בע"ז כ"ו דאמר רב דמילה פסולה אם נעשית שלא ע"י ישראל מדכתיב ואתה את בריתי תשמור, ור"י אמר שם מדכתיב המול ימול, מ"ב וכו' א"ב וכו', וקשה מדוע לא קאמר הסוגיא דא"ב בני קטורה דלמ"ד ואתה את בריתי תשמור איכא דבני שמירת ברית גיגהו, כיון דמצווין על המילה, ולמ"ד המול ימול ליכא מטעם דהוי כמאן דלא מהילי לגבי ישראל, וכמו שמצינו לענין נדרים בנדרים ל' דהנודר מהמולים מותר במולי האומות, — וכבר עמד בקושיא זו הגאון בשאג"א סי' מ"ט יעו"ש. — אמנם לפי מה שכתבנו דשמירת ברית הנאמרה במילה על המכשיר קאי, דהיינו מצד איכות המצוה, שע"ז נעשה אגוד ומקושר לעול תורה ומצות, וכיון שזה ליתא במצות מילה האמורה בבני קטורה, א"כ ממילא אינם בכלל ואתה את בריתי תשמור, ולהכי לא קאמר הסוגיא דלמ"ד ואתה את בריתי תשמור כשר למילה גם הבן קטורה, וכמשי"נ.

ו. ספר נזר הקודש

ביאור בדברי הרשב"א.

א כתב השיט"ם ב"ב ק"כ בשם הרשב"א וז"ל ויש ל' לומר דלמד על שחיה שחל חייבין בהם ואפי' זר שא"ר לעבדה ומשום ששחיטה כשרה בור דשקבלה ואילן מצות כהונה עכ"ל, והנה משמע מדבריו דלהכי זר חייב בשחיה מפני ששחיטה כשרה בו בפנים, — ולכאורה תמה טובא הלא רבתה תורה חייב חוץ גם על העלאה, אף שאין זר כשר להעלאה בפנים, — והנה יודי הרב הגאון וכו' ר' נחום ברוך גינצבורג שליט"א אמר בזה דשאני העלאה משום דזר שהעלה אימורין למזבח לא ירדו, עכ"ל, — אם כי לכאורה הדברים נכונים מצד עצמם, אבל דברי הרשב"א אינם מתפרשים כן, והוא, דהרי משמע מדברי הרשב"א דאם שחיטת זר היתה פסולה בפנים, דאז לא ה"י מתחייב זר על שחיה, וזה תמה ותלא לא גרע שחיטת זר משחיטת לילה, דב"כ מצינו לרבי שמעון דסבר גם בשחיטת לילה אם עלתה לא תרד, וא"כ היאך יפרש הרשב"א דרשא דקאי אליבא דר' שמעון.

ב והנה באמת גם בלא"ה עיקר דברי הרשב"א תמה טובא, ודבריו סותרים מרישא לסיפא, וכאשר יבואר, דהנה הקשה למה כתבה תורה בשחיה דכל ישראל שייכים בה, ועל זה מתוך דאיצטרך קרא משום דסדיא דדוקא מי שראוי לעבודה בפנים הוא דמתחייב בשחיה, וכל שא"ר לעבודה אינו מתחייב בשחיה, וממילא לפי ע"כ צריך לפרש הקרא דאתא לרבות לחייב שחיה גם אלה שאינן ראויין לעבודה

בפנים, ובסוף דבריו כתב דהתורה רבתה בשחיטה מטעם דזרים כשרים לשחיטה. — וזה תמה ועל הראוים לשחיטה בפנים לא איצטרך קרא, דהרי שפיר קרינן בזה ואל פתח אה"מ לא הביאו, וא"כ דברי הרשב"א סיפא לאו רישא ורישא לאו סיפא.

ג ונראה בסכרת הרשב"א דסבר דעל העלאה לא נאמר כלל האי כללא דבעינן ראוי לפנים, — והיינו כי מהיכי תיתי לומר דאסרה תורה להקריב קרבן ד' בחוץ ודקא אם המקריב ראוי להקריב בפנים, — הלא גם אם המקריב אינו ראוי להקריב בפנים שפיר יש לחייבו בעבור זה שנוטל קודש כזה העומד להיות קרב בפנים, — והוא חולץ ומקריב בחוץ, — ואדרבה יותר גריעת דבר ביוזן הקודש שהולך ומקריב מי שאינו ראוי להקריבה, — אמנם בדבר השחיטה בזה מסתבר שהקפידה תורה על ראוי, — והיינו דשני ענינים הם תא דהעלאה, דקדושים שבאים מפנים, לשחיטה של קרבן הנשחט בחוץ, — והיינו כי שתי מיני עבירות הם, — והוא דבשחיטה החיוב הוא שלילי, — ועל העלאה החיוב הוא חיובי, — דבשחיטה הוי האיסור על שלא הביא לפנים, — ובהעלאה האיסור והחיוב על המעשה שהוציא לחוץ, והקריב, — וזהו פעולת חיובי, — וכיון דבשחיטה החיוב הוא רק עבור שלילי, בזה הקפידה תורה שתהי' ראוי לפנים בכל הפרטים, היינו בין במה שנוגע להקריב, בין במה שנוגע להשחוט.

ד וכוונת הרשב"א שהקשה למה נאמר הדין דשריח גם לכל ישראל. — משום דסדיא דלא קרינן בשחיטה הא דאל פתח אה"מ לא הביאו, אף באופן שישחטו כשרים לשחיטה, מטעם דאינם ראויים לעיקר עבודת הקרבן. — וביאור דכוונת התורה אל פתח אה"מ לא הביאו, — היינו שמחויב להביא הקרבן במקום כזה אשר שם הכהנים הראוים להקריב הקרבן, — וזהו לכהפ"ה במקום שיש בהן הראוי להקריב הקרבן. — משא"כ בשחיטת זרים בחוץ שאין שם בעסק הקרבן כהן, — והוא שתנאי הראשון בשחיטה בחוץ שיהי' בר עבודה בעיקר הקרבן, אשר באופן זה שייך לומר אל פתח אה"מ וגו', — וזהו מפני הדמיון ההשתוות אשר גם בחוץ יש שייכות לאוה"מ בזה אשר העוסק הוא בר הקרבה, — ועל זה כתב הרשב"א לתרץ דבזה רבתה תורה דלא בעינן תנאי זה בשחיטה. — וכי ל' בזה שהוא עצמו אעפ"י שהוא זר, אמנם מפני שזר כשר גם לשחיטה בפנים, הנה יש לו השתוות מצד מה, — אבל לענין העלאה לא הוקשה להרשב"א כלל מפני הטעם שכתבנו, ולא סבר הרשב"א כהשיט"ם דריש כריתות דגם בהעלאת בעינן תנאי זה דהקטרה בפנים ובעינן לזה ריבוי.

ז. שפת אמת מסכת זבחים דף קו עמוד ב

בגמ' אמר אביי ק"ו מה במקום שלא ענש הזהיר כו' קשה לי כיון דחייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן
א"כ לאו חומרא הוא אלא קולא ושמא ליכא אזהרה למלקות כי היכי דלא לפטרי במלקות וצ"ע ליישב:

ח. ספר ברכת אברהם- ב"ק דף ב'

ח' באו"ד וק"ק דמשמע דעונשין ממון מן הדין וזמכילתא
תניא וכו' הנה צעטס הכלל דאין עונשין מן
הדין ידוע מש"כ המהרש"א צמנהדרין ס"ד ע"ב דאומא זה
שעשה עבירה חמורה מזו אינו מתכפר בעונש המפורש בקל
ממנה ועוד טעם צ' גאמר בזה בקיור הכללים צמנא
התלמוד וצמדות אחרן, ובעקבותם הלך בעל הפרמ"ג צמפר
גינת וורדים וצמנשנת העמקים כלל אי דביון שאדם דן ק"ו
מעלמו ויתכן שיש פירכא יש לחוש דשמא עושה ואיכא פירכא.
ובפשטות נראה דאם עונשין ממון מן הדין תולה צב
העמקים דנפי המהרש"א ל"ש גבי ממון עונש
יותר חמור דאינו חנא חיוב אחריות על מקויו ול"ש משום זה
שישלים טפי ממה שהזיק, וגם אם הי' שייך חיוב עונש יותר
גדול מ"מ אין זה טעם שלא נחייבו בחיוב ממון, רק היכא
דכן הדין הוא עונש' נכפרה כמו צמיתת ומלקות, דאם אין
זה מכפר א"כ א"א נחייבו, בזה י"ל דבעבירה החמורה אין
מתכפר בעונש הקל, אצל צממון לא איכפ"ל צכפרה כלל, שהרי
עניו להשלים מה שהזיק ושפיר יש ללמוד מק"ו.
ולפ"ז דצרי המכילתא סותרים דצרי המהרש"א וצמ"כ ס"ל
טעם אחר, וצמ"ס דין דפליג אמכילתא כפי מה
שזכירו החוס' שלפננו, וכן כתבו צדק ד' ע"ב ד"ה ועדים
זוממין דשפיר עונשין ממון מן הדין, שפיר יש לפרש עפ"י
דצרי המהרש"א ומוסבר בזה היטב החילוק בין עונשין
ובין ממון.

ה' ובעיקר הנוטע להא דאין עונשין מן הדין יש עוד
טעם ג' והוא מרווח טפי מכל הנ"ל, דכך היא
המידה של ק"ו דלא ניתנה אלא נענין איסור והיתר ולא
נענין עונשין, וכן הוא צלי טעם חנא דכך המדה. וכן נראה
מפשטות דצרי הגמ' צמכות דף ה' ע"ב איש אשר יקח אחותו

ובמ"מ רפ"ב ממאכא"ם כתב דכל איסור שכבר ידוע
דאסור ע"י לאו הבא מכלל עשה, שוב עונשין מן
הדין, וצפשוט דצרי תמוה דאי מעטס המהרש"א הא שפיר
יתכן דלא סגי בעונש זה, ואי משום שמא יש פירכא מה מהני
מכ דידוע דאסור מ"מ נגזי העונש יתכן שיש פירכא וצמ"כ
ל"ל דזו מדה צחורה שאין עונשין מה"ד, וגדר המדה דוקא
שנא להדש עונש על איסור הנלמד מק"ו אצל איסור המפורש
אינו צכנג זה. ומוכח כלל ג'.

=====

ט. ספר החינוך - מצוה קפו

משרשי המצוה, לפי שהשם ברוך הוא קבע מקום לישראל להביא שם קרבנותם ולהכין שם לבבם אליו, ומתוך קביעות המקום והגדלתו ויראתו אל לב בני אדם נפשם מתפעלת שם לטוב, והלבבות מתרככים ונכנעים לקבל שם מלכות שמים שלימה, על כן מנענו השם מעשות מעשה הקרבנות רק במקום ההוא כדי שתהא כפרה שלימה לנו:

וכלל הדברים כי כל אשר ציונו לטוב לנו, כמו שכתבנו, כי הא-ל חפץ בטובת בריותיו בטובו הגדול, ואמר כי מי שיקריב חוץ לאותו המקום הנבחר דם יחשב לו. והענין הוא כי השם לא התיר לבני אדם בשר בעלי חיים רק לכפרה או לצרכי בני אדם, כגון מזון או רפואה או כל דבר שיש בו שום צורך בני אדם, אבל להמיתם מבלי שום תועלת כלל יש בדבר השחתה ונקרא שופך דם. ואף על פי שאינו כשפיכות דם האדם, למעלת האדם ופחיתות הבהמה, מכל מקום שפיכות דם יקרא מאחר שלא התירו הכתוב לשפכו ללא תועלת, ועל כן אמר סתם שהוא כשפיכות דם, אחר שהוא שופך דמה במקום שלא נצטוו לשחיטה, ואין באותה שחיטה תועלת כלל, אבל יש בדבר נזק שעבר על מצות בוראו ולכן עגשו הכתוב בכרת: